DIE ONDERWYSERES SE PERSEPSIE VAN INTRINSIEKE BEVORDERINGSHINDERNISSE

I. VAN DEVENTER

DIE ONDERWYSERES SE PERSEPSIE VAN INTRINSIEKE BEVORDERINGSHINDERNISSE

IDILETTE VAN DEVENTER
BA B Ed THOD VDO: Jeugweerbaarheid

Skripsie voorgelê vir die graad Magister Educationis in Onderwysbestuur in die Fakulteit Opvoedkunde aan die

POTCHEFSTROOMSE UNIVERSITEIT VIR CHRISTELIKE HOËR ONDERWYS

STUDIELEIER: PROF PHILIP C VAN DER WESTHUIZEN

PRETORIA
JUNIE 1998

Opgedra aan my Ma

BELLA KIRCHNER

sonder wie se lewenslange inspirasie en liefde hierdie studie nie moontlik sou gewees het nie

SOLI DEO GLORIA

DANKBETUIGINGS

Dit is vir my 'n aangename voorreg om my opregte dank en waardering teenoor almal wat aan hierdie studie meegehelp het, uit te spreek:

- Prof Philip C van der Westhuizen vir volgehoue, opbouende kommentaar, inspirasie en uitmuntende leiding

- Die Gautengse Departement van Onderwys, by name mnr James Maseko, vir die toestemming om 'n empiriese ondersoek by sekondêre skole in Gauteng te doen

- Die hoofde en damespersoneel van die sewe-en-twintig sekondêre skole in Gauteng wat behulpsaam was met die invul van die vraelyste

- Die personeel van die Gautengse Departement van Onderwys se Mediadiens, vir hul behulpsaamheid, vriendelikheid en professionele diens

- Dr Ferdi Potgieter vir die vertaling van die vraelys in Engels

- Mev Lidia de Wet, vir voortreflike taalkundige versorging van die skripsie, asook kollegas en vriende vir die proeflees daarvan

- Mev Marié Oosthuizen, vir statistiese verwerking, asook die Statistiese Konsultasiediens van die PU vir CHO

- In breë onderwysverband aan onderwysleiers, hoofde, kollegas, leerders en ouers wat my lewe aangeraak, besiel en daadwerklik beïnvloed het

- Die RGN en SACTE vir studiebeurse aan my toegestaan

- Mev Maria Shabangu vir agtien jaar se lojale diens, versorging en toewyding aan ons huishouding

- My man, Hennie, en ons vier kinders, Melanie, Amelia, Hennie en Kirchner, vir hul aanmoediging, verdraagsaamheid en ondersteuning

OPSOMMING

DIE ONDERWYSERES SE PERSEPSIE VAN INTRINSIEKE BEVORDERINGSHINDERNISSE

Trefwoorde: *women, females, sex differences, school administration, barrier, educational administration, gender, gender issues*

Hierdie navorsing is gerig op die volgende probleemareas, naamlik:

- die onderverteenwoordiging van vroue in onderwysbestuursposte
- die onderwyseres se persepsie van intrinsieke bevorderingshindernisse.

Die onderwyseres se persepsie van intrinsieke bevorderingshindernisse as verklaring vir haar onderverteenwoordiging, is aan die hand van 'n literatuurstudie nagevors. Die vrou en haar vrou-tipiese houding word verantwoordelik gehou vir haar onderverteenwoordiging.

Gedokumenteerde intrinsieke persepsies is

- geslagsrolle en geslagsroltipering
- geslagsrolsosialiseiring
- samelewingstereotipering
- psigologiese verwagtinge
- motivering en beroepsverwagting
- rolkonflik.

Die onderwyseres se persepsie van intrinsieke bevorderingshindernisse, soos in die literatuurstudie geïdentifiseer, is empiries met behulp van 'n gestruktureerde vraelys bepaal.

Ten slotte is 'n samevatting, bevindinge en aanbevelings van die literatuurstudie en die empiriese ondersoek geformuleer.

Intrinsieke bevorderingshindernisse wat onderwyseresse ervaar, is die volgende:

- Geslagsrolle en die invloed van geslagsroltipering
- Rolkonflik.

Intrinsieke bevorderingshindernisse wat in *geringe mate* of *geensins* deur onderwyseresse ervaar word nie, is die volgende:

- Geslagsrolsosialisering
- Samelewingstereotipering
- Psigologiese verwagtinge
- Motivering en beroepsverwagting.

Daar is aanbeveel dat: die beginsels van gelykheid en nie-diskriminasie uitgebou word, die gebruik van die woord opvoeder in plaas van onderwyser/es aangemoedig behoort te word, en 'n bestuursontwikkelingsprogram, na afloop van 'n ondersoek na ekstrinsieke bevorderingshindernisse, daargestel moet word.

SUMMARY

THE FEMALE TEACHER'S PERCEPTION OF INTRINSIC PROMOTIONAL BARRIERS

Key words: ***women, females, sex differences, school administration, barrier, educational administration, gender, gender issues***

This research focussed on the following issues:

- The underrepresentation of female teachers in educational management posts
- The teacher's perception of intrinsic promotional barriers.

The investigation into the female teacher's perception of intrinsic promotional barriers as reason for her underrepresentation, was based on a study of available literature.. Her femininity and female attitudes are held responsible for her underrepresentation.

Documented intrinsic perceptions are

- sex roles and sex-role typing
- sex-role socialisation
- societal stereotyping
- psychological expectations
- motivation and career expectations
- role conflict.

The female teacher's perception of intrinsic barriers, as identified by the study, was empirically verified by means of a structured questionnaire.

The study concludes with a summary, deductions and recommendations drawn from the research.

Intrinsic promotional barriers that are experienced by the female teacher, include:

- Sex roles and the influence of sex-role typing
- Role conflict.

Intrinsic promotional barriers that were not widely experienced by female teachers were:

- Sex-role socialisation
- Societal stereotyping
- Psychological expectations
- Motivation and career expectations.

The recommendations were that the principles of equality and non-discrimination should be reinforced, the use of "educator" instead of "teacher" encouraged and an enquiry into extrinsic barriers to promotion, followed by the implementation of a management development programme.

INHOUDSOPGAWE

		BLADSY
HOOFSTUK 1:	**ORIËNTERING**	1
1.1	INLEIDING	1
1.2	PROBLEEMSTELLING	1
1.3	NAVORSINGSDOELWITTE	4
1.4	NAVORSINGSPROSEDURE EN METODOLOGIE	4
	1.4.1 Literatuurstudie	4
	1.4.2 Empiriese navorsing	5
1.5	STRUKTUUR VAN NAVORSINGSVERSLAG	6
1.6	SAMEVATTING	7
HOOFSTUK 2:	**DIE ONDERWYSERES SE PERSEPSIE VAN INTRINSIEKE BEVORDERINGSHINDERNISSE**	8
2.1	INLEIDING	8
2.2	**BEGRIPSVERKLARING**	10
	2.2.1 Intrinsieke bevorderingshindernisse	10
	2.2.2 Bevordering	12
	2.2.3 Persepsie	13
	2.2.4 Onderverteenwoordiging	14
2.3	**GESLAGSROLLE EN DIE INVLOED VAN GESLAGSROLTIPERING AS INTRINSIEKE BEVORDERINGSHINDERNIS**	16
	2.3.1 Geslagsrolle	16
	2.3.2 Geslagsroltipering	19
	2.3.3 Die selfkonsep	19
	2.3.4 Intrinsieke geslagsrolidentiteit en geslagsrolverwagting van manlikheid en vroulikheid	21

2.3.5 Geslagsroltipering as intrinsieke bevorderingshindernis 23

2.3.6 Geslagsroltipering en taal 28

2.3.7 Sintese 29

2.4 **GESLAGSROLSOSIALISERING AS INTRINSIEKE BEVORDERINGSHINDERNIS** 31

2.4.1 Geslagsrolsosialisering 31

2.4.2 Kulturele paradigmas 33

2.4.3 Geslagsrolsosialisering in beroeps- en onderwysbestuursverband 36

2.4.4 Seksisme 38

2.4.5 Sintese 40

2.5 **SAMELEWINGSTEREOTIPERING AS INTRINSIEKE BEVORDERINGSHINDERNIS** 43

2.5.1 Die wese van samelewingstereotipering 43

2.5.2 Die samelewing se anachronistiese houding 45

2.5.3 Persoonlikheidseienskappe 48

2.5.4 Attribute in die skoolsituasie 50

2.5.5 Intellektuele vermoëns 51

2.5.6 Die rol van die vrou as beroepsvrou 54

2.5.6.1 Redes waarom vroue tot die arbeidsmark en onderwysberoep toetree 55
2.5.6.2 Loopbaangerigtheid 56
2.5.6.3 Die getroude vrou as beroepsvrou 58
2.5.6.4 Die beroepsvrou en haar gesin 60
2.5.6.5 Die vrou se bestuurstyl 61
2.5.6.6 Die beroepsvrou as bestuurder 64

2.5.7 Sintese 68

2.6 **PSIGOLOGIESE VERWAGTINGE AS INTRINSIEKE BEVORDERINGSHINDERNIS** 71

2.6.1 Emosioneel 72

2.6.2 Aggressie 73

2.6.3 Lae selfbeeld 74

2.6.4 Gebrek aan selfvertroue 75

2.6.5 Lae selfgelding en mag 76

2.6.6 Passiwiteit en 'n gevoel van ontoereikendheid 77

2.6.7 Afhanklikheid 78

2.6.8 Affiliasiebehoeftes en sosiale gerigtheid 78

2.6.9 Gebrek aan inisiatief en kompeterende gedrag 79

2.6.10 Sintese 80

2.7 MOTIVERING EN BEROEPSVERWAGTING AS INTRINSIEKE BEVORDERINGSHINDERNIS 81

2.7.1 Motivering 81

2.7.2 Sukses- en prestasiemotivering 83

2.7.3 Faktore wat motivering en beroepstevredenheid beïnvloed 86

2.7.4 Faktore wat lae beroepsverwagting veroorsaak 90

2.7.4.1 Die invloed van sosialisering op prestasiebehoefte 91
2.7.4.2 Die gesin as medebepaler van prestasiebehoefte 91

2.7.5 Gebrek aan belangstelling in bevorderingsposte 93

2.7.6 Vrees-vir-sukses as intrinsieke bevorderingshindernis 95

2.7.6.1 Die persepsie van vrees-vir-sukses by vroue 95
2.7.6.2 Vroue se vrees om met mans mee te ding 96
2.7.6.3 Vrees vir die negatiewe gevolge van sukses 97
2.7.6.4 Vrees-vir-sukses is *mens*lik - nie vroulik nie 98

2.7.7 Sintese 100

2.8 ROLKONFLIK AS INTRINSIEKE BEVORDERINGSHINDERNIS 101

2.8.1 Rolle en rolkonflik 101

2.8.1.1 Rolle 102
2.8.1.2 Rolkonflik 103

2.8.2 Sosialisering en rolkonflik 104

2.8.3 Meervoudige rolkonflik 106

2.8.3.1 Vrou-tipiese tot professioneel-tipiese rolkonflik (interrol) 106
2.8.3.2 Intra-of rol-tipiese rolkonflik 108

2.8.4 Intrinsieke bevorderingshindernisse wat uit rolkonflik spruit 110

2.8.4.1 Skuldgevoelens 111
2.8.4.2 Rolverstrikking 111
2.8.4.3 Supervrou 112
2.8.4.4 Stres en spanning 112
2.8.4.5 Uitbranding 113
2.8.4.6 Die invloed van rolkonflik 114

2.8.5 Integrering van verskillende rolle 115

2.8.6 Sintese 116

2.9 SAMEVATTING 119

HOOFSTUK 3: EMPIRIESE ONDERSOEK 121

3.1 INLEIDING 121

3.2 NAVORSINGSONTWERP 121

3.2.1 Die vraelys as meetinstrument 121

3.2.2 Konstruksie van die vraelys 122

3.2.3 Loodsondersoek 124

3.2.4 Administratiewe prosedures 125

3.2.5 Populasie en steekproef 126

3.2.6 Statistiese tegniek 126

3.3 INTERPRETASIE VAN INLIGTING 127

3.3.1 Opmerking 127

3.3.2 Biografiese profiel 128

3.3.3 Bevorderingsprofiel 133

3.3.4 Personeelprofiel 135

3.3.5 'n Ontleding van inligting ten opsigte van die onderwyseres se persepsie van intrinsieke bevorderingshindernisse 137

3.3.5.1 Geslagsrolle en die invloed van geslagsroltipering 137
3.3.5.2 Geslagsrolsosialisering 143
3.3.5.3 Samelewingstereotipering 146
3.3.5.4 Psigologiese verwagtinge 149
3.3.5.5 Motivering en beroepsverwagting 152
3.3.5.6 Rolkonflik 157
3.3.5.7 Getroude, geskeide of weduwee-onderwyseresse se persepsie van intrinsieke bevorderingshindernisse 160
3.3.5.8 Onderwyseresse met drie jaar en langer onderwyservaring, se persepsie van intrinsieke bevorderingshindernisse 162

3.4 SAMEVATTING 166

HOOFSTUK 4: SAMEVATTING, BEVINDINGE EN AANBEVELINGS 170

4.1 INLEIDING 170

4.2 SAMEVATTING 170

4.3 BEVINDINGE 172

4.3.1 Bevindinge met betrekking tot navorsingsdoelwit 1 172

4.3.2 Bevindinge met betrekking tot navorsingsdoelwit 2 173

4.3.2.1 Intrinsieke bevorderingshinderisse wat in *groot* tot *redelike mate* ervaar word 173
4.3.2.2 Intrinsieke bevorderingshindernisse wat in *geen* tot *geringe mate* ervaar word 175
4.3.2.3 Bevindinge met betrekking tot die onderwyseres se persepsies van intrinsieke bevorderingshindernisse 178

4.4 AANBEVELINGS 180

4.5 SLOTOPMERKING 182

Bronnelys 183

Bylae A 196

Bylae B 197

Bylae C 199

Bylae D 208

LYS VAN TABELLE

		BLADSY
Tabel 3.1:	Terugvoer van studiepopulasie	126
Tabel 3.2:	Biografiese besonderhede	129
Tabel 3.3:	Bevorderingsprofiel	134
Tabel 3.4:	Personeelprofiel	136
Tabel 3.5:	Geslagsrolle & geslagsroltipering	138
Tabel 3.6:	Geslagsrolsosialisering	143
Tabel 3.7:	Samelewingstereotipering	146
Tabel 3.8:	Psigologiese verwagtinge	149
Tabel 3.9:	Motivering & beroepsverwagting	152
Tabel 3.10:	Rolkonflik	157
Tabel 3.11:	Getroude, geskeide of weduwee-onderwyseresse se persepsie van intrinsieke bevorderingshindernisse	160
Tabel 3.12:	Onderwyseresse met drie jaar en langer onderwyservaring se persepsie van intrinsieke bevorderingshindernisse	162
Tabel 3.13:	Rangorde van intrinsieke bevorderingshindernisse wat in *groot* tot *redelike mate* as persepsies ervaar word	167
Tabel 3.14:	Rangorde van intrinsieke bevorderingshindernisse wat in *geen* tot *geringe mate* nie as persepsies ervaar word nie	168
Tabel 4.1:	Intrinsieke bevorderingshindernisse wat in *groot* tot *redelike mate* ervaar word	174
Tabel 4.2	Intrinsieke bevorderingshindernisse wat in *geen* tot *geringe mate* nie ervaar word nie	176

LYS VAN FIGURE

		BLADSY
Figuur 2.1:	Geslagsrolle en geslagsroltipering	18
Figuur 2.2:	Roldigotomie	20
Figuur 2.3:	Geslagsrolle en die ideale self	22